

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 330.34..[658..005.332.4

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13959738>

Адвокатування конкуренції у міжнародній та вітчизняній практиці

Щербакова Таміла Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики Державний торговельно-економічний університет, 02156 м. Київ - 156, вул. Кіото 19, Україна, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5781-0192>

Ясько Юлія Іванівна

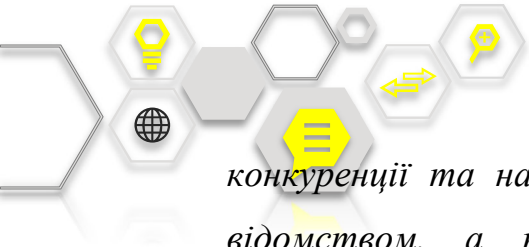
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики Державний торговельно-економічний університет, 02156, м. Київ - 156, вул. Кіото 19, Україна ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8756-4612>

Москальова Софія Олексіївна

Студентка Державний торговельно-економічний університет, 02156, м. Київ - 156, вул. Кіото 19, Україна

Прийнято: 13.10.2024 | Опубліковано: 29.10.2024

***Анотація.** У статті досліджено інструменти та види діяльності, а також міжнародний досвід країн у сфері адвокатування конкуренції в цілому. Проаналізовано успішні кейси адвокатування конкуренції у міжнародній та вітчизняній практиці. Визначено подальші напрями розвитку інформаційно-просвітницької діяльності Антимонопольного комітету України. **Мета статті** - дослідити міжнародний досвід країн щодо адвокатування*

конкуренції та напрацювання у цій сфері вітчизняним антимонопольним відомством, а також визначити подальші напрями впровадження адвокатування конкуренції у вітчизняну практику. Для досягнення поставленої мети були використані **методи** класифікації та типології – для визначення різновидів адвокатування конкуренції; метод абстрагування – для встановлення складових адвокатування конкуренції; історичний метод, методи аналізу та синтезу, методи статистичного, логічного та системно-структурного аналізу – для визначення тенденцій розвитку адвокатування конкуренції; метод порівнянь – завдяки порівнянню адвокатування конкуренції різних країн можна виявити ефективність його дії на національних ринках країн; графоаналітичний метод для надання схематичності зображення низки теоретичних та практичних положень.

Результати дослідження свідчать, що загальними напрямами розвитку системи регулювання конкуренції в Україні є: подальше активне формування конкурентного середовища, вдосконалення конкурентної політики, адвокатування конкуренції, забезпечення конкурентної культури, активізація соціального партнерства. У **висновках** обґрунтовано, що в сучасних умовах розвитку конкурентних відносин адвокатування конкуренції потребує державної та громадської підтримки. Необхідно застосовувати найефективніші інструменти та способи популяризації захисту добросовісних конкурентних відносин, сприяти формуванню культури конкуренції, мотивувати підприємців до чесної, прозорої конкурентної боротьби.

Ключові слова: адвокатування конкуренції, конкурентні відносини, культура конкуренції, конкурентна політика, цифрова економіка, цифровізація.

Competition advocacy in international and domestic practice

Tamila Shcherbakova

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Competition Policy, State University of Trade and Economics, street Kyoto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5781-0192>

Yuliya Yasko

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Competition Policy State University of Trade and Economics, street Kyoto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8756-4612>

Sofiia Moskalova

Student State University of Trade and Economics, street Kyoto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine

Abstract. *The article examines the tools and types of activities, as well as the international experience of countries in the field of competition advocacy in general. Successful cases of competition advocacy in international and domestic practice are analyzed. Further directions of development of the information and educational activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine are determined. **The purpose of the article** is to study the international experience of countries with regard to competition advocacy and the developments in this area by the national competition authority, and also to identify further directions for introducing competition advocacy into the national practice. To achieve this goal, the author used **the methods** of classification and typology - to determine the types of competition advocacy; the method of abstraction - to identify the components of competition advocacy; the historical method, methods of analysis and synthesis, methods of*

*statistical, logical and system-structural analysis - to determine the trends in the development of competition advocacy; the method of comparison - by comparing competition advocacy in different countries, it is possible to identify the effectiveness of its action in the national markets of countries; graphic analytical method. **The results** of the study show that the general directions of development of the competition regulation system in Ukraine are: further active formation of the competitive environment, improvement of competition policy, advocacy of competition, ensuring a competitive culture, and intensification of social partnership. **The conclusions** show that in the current conditions of development of competitive relations, competition advocacy requires state and public support. It is necessary to use the most effective tools and methods to promote the protection of fair competition, to foster a culture of competition, and to motivate entrepreneurs to compete fairly and transparently.*

Keywords: *competition advocacy, competitive relations, competition culture, competition policy, digital economy, digitalization.*

Постановка проблеми. Стабільний та інтенсивний розвиток національної економіки за інноваційною моделлю може забезпечити лише наявність конкурентного середовища. І комплексна конкурентна політика сприятиме усвідомленню усієї важливості конкуренції та забезпечить максимальну прозорість у державному регулюванні, підвищить довіру підприємців і суспільства в цілому до діяльності конкурентних органів. Сьогодні варто більшу увагу приділяти заходам, котрі спрямовані на упередження порушень антимонопольного законодавства. Міжнародна практика розвитку конкурентних відносин доводить, що такі дії, більш ефективні, ніж заходи примусового характеру. Лише популяризація в суспільстві переваг чесної конкурентної боротьби, пропаганда добросовісної конкуренції через проведення тренінгів, вебінарів, застосування інструментів превентивного характеру будуть сприяти культурі конкурентних відносин. Метою даного дослідження є аналіз міжнародного досвіду адвокатування

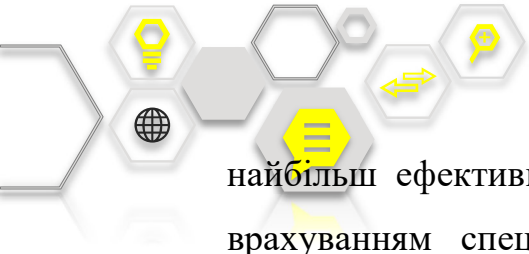

конкуренції включаючи аналіз успішних кейсів та визначення його особливостей та придатності для впровадження в національній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу статті лягли роботи науковців: В. Клименко [5,7], А. Лозової [7], Н. Михальчишин [4], які досліджували адвокатування конкуренції як одне з напрямлень діяльності Антимонопольного комітету. Проблеми формування, реалізації адвокатування конкуренції розглядаються в працях таких науковців як Г. Філюк, О. Бакалінська, В. Лагутін, Ю. Уманців та інших. Однак розкриття даної проблематики вітчизняними науковцями потребує подальшого дослідження та обґрунтування заходів щодо розвитку адвокатування конкуренції.

Було також досліджено звіт Робочої групи з адвокатування Міжнародної конкурентної мережі [1], публікацію Конференції ООН з торгівлі та розвитку щодо методичних рекомендацій у здійсненні адвокатування конкуренції [11] та тематичні дослідження регульованих секторів у сфері адвокатування конкуренції Міжнародної конкурентної мережі [12]. Проаналізовано інформацію з офіційних сайтів Федерального управління картелів Німеччини (Bundeskartellamt) [8] та Управління сумлінної торгівлі Великобританії (OFT) [12]. Для аналізу інструментів адвокатування конкуренції та їхніх наслідків було розглянуто річні Звіти АМКУ за 2019-2023 роки [14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В наукових публікаціях достатньо глибоко досліджені конкуренція, механізм її дії, конкурентні відносини в підприємницькому середовищі, антимонопольне законодавство, але існує розрив між законодавчо закріпленими нормами конкурентної політики і практикою їх виконання. На сучасному етапі становлення цифрового суспільства необхідні фундаментальні дослідження розвитку конкурентних відносин, в Україні вже започаткована цифрова трансформація бізнес-середовища. Економіка нового типу потребує нових підходів, нових елементів конкурентної політики, популяризації методів та інструментів адвокатування конкуренції враховуючи міжнародний досвід. Вивчення Україною світового досвіду в сфері конкуренції дозволить обрати

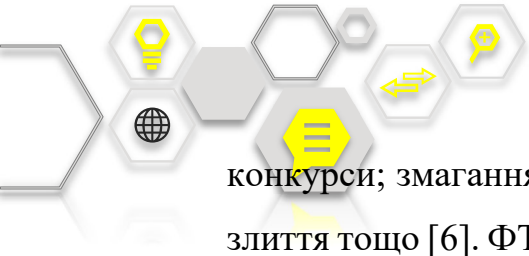
найбільш ефективні способи та інструменти адвокатування конкуренції із врахуванням специфіки вітчизняної господарської практики. Необхідно зосередити увагу на формуванні повноцінної системи заходів, спрямованих на розвиток конкуренції, що включатиме всі сфери життя держави – від органів влади до підприємницьких кіл і споживачів. Тільки такий підхід забезпечить ефективне адвокатування конкуренції та мультиплікативний ефект проконкурентних регуляторних рішень. Ще важливим аспектом є ретельний вибір адвокаційних проектів, обов'язкове врахування їх важливості для економіки країни, а також реальних можливостей на успіх. Тому важливо продовжувати дослідження у цій області та розробляти конкретні пропозиції щодо запровадження організаційних заходів для підтримки чесної, добросовісної конкуренції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адвокатування конкуренції – це діяльність, яка здійснюється антимонопольними органами, що сприяє конкурентному середовищу в економічній діяльності головним чином через відносини з іншими державними установами та шляхом підвищення обізнаності громадськості про переваги конкуренції [1, с. 6]. І тому аналіз проблем адвокатування конкуренції набуває щоразу більшої популярності серед науковців, які досліджують широкий спектр питань формування та розвитку конкурентної політики [2]. При чому це стосується будь якої сфери національної економіки. Так, зокрема, Ю. Уманців та Д. Шкуропадська розкривають перспективи становлення системи адвокатування конкуренції на ринку фінансових послуг. У цьому зв'язку вчені вказують на те, що з метою «сприяння розвитку й захисту конкуренції на українському ринку фінансових послуг варто комплексно поєднати державний контроль з боку компетентних органів за недопущенням порушень законодавства із захисту у сфері конкуренції із заходами, спрямованими на адвокатування конкуренції і підвищення рівня загальної конкурентної культури суспільства, а також залучення необхідних інститутів громадськості до активної діяльності заради формування й реалізації ефективної конкурентної політики держави» [3, с. 42].

Антимонопольним комітетом України проводяться заходи на забезпечення добросовісної конкуренції, впровадження її культури, принципів конкурентної боротьби та збалансування зацікавленості державних, приватних та суспільних інтересів. Однак для визначення ефективності реалізації адвокатування конкуренції необхідна умова зниження кількості вчинених порушень [4, с. 26]. Також необхідно звертати увагу на вплив обмежених ресурсів (наприклад, висвітлення у ЗМІ, бюджетні кошти та інші ресурси), які були інвестовані в адвокатування конкуренції. Тому варто було б використовувати інші методи, такі як опитування та інтерв'ю, оцінки досягнення цілей конкурентного відомства, незалежних експертів та інші, за допомогою яких можна оцінити ефективність конкуренції. Населення, яке вважає інформаційно-просвітницьку діяльність конкурентного відомства переконливою та корисною; законодавчі норми, погоджені з антимонопольними органами; успішно вирішені судовим розглядом справи, подані конкурентним відомством; організація семінарів, конференцій та громадських слухань у сфері захисту конкуренції та частота висвітлення цих заходів у ЗМІ та мережі Інтернет – усе це відноситься до кількісних показників вимірювання ефективності адвокатування конкуренції [5, с. 137].

Доцільно звернутись до міжнародного досвіду. Так, Федеральна торговельна комісія (FTC) (далі – ФТК) займається адвокатуванням конкуренції в США, завданням якої є розробка та затвердження програми популяризації добросовісної конкуренції. В процесі своєї діяльності, Федеральна комісія з торгівлі Америки опублікувала на своєму веб-сайті (в частині, присвяченій батькам і вчителям) серії інтерактивних ілюстрованих діалогів для дітей старшого віку, які пояснюють та ілюструють реальні ситуації застосування принципів захисту конкуренції та споживачів через «подорожі до торгового центру». У відео були розглянуті такі теми: оголошення (реклама, що вводить в оману, рекламні переваги); безпека (онлайн-безпека, ідентичність крадіжки, особиста інформація, захист персональних даних); моделювання шахрайства; оманливі лотереї та

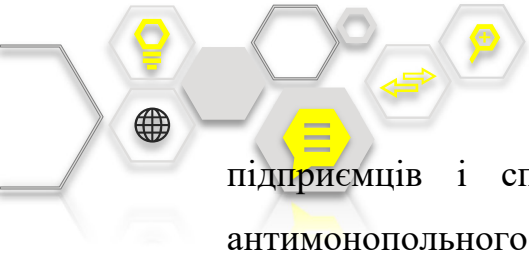

конкурси; змагання попиту та пропозиції; історія конкурентного права США; злиття тощо [6]. ФТК запроваджує свою діяльність не тільки на національному рівні, але й активно займається адвокатуванням на міжнародному рівні, надаючи обґрунтовані методичні рекомендації і консультації урядам іноземних держав та міжнародним організаціям [7, с. 211].

Найбільш жорстке та розвинуте законодавство у сфері конкуренції у ФРН. Федеральне управління картелів (Bundeskartellamt) в Німеччині має на меті застосовувати діяльність у сфері адвокатування конкуренції, зацікавлюючи дітей шкільного віку, тому розміщені навчальні матеріали на офіційному сайті Відомства [8], які складаються із шести робочих аркушів, де розміщені завдання із ескізами рішень та темами для подальшого обговорення. Кожен із матеріалів пояснює окрему сферу захисту конкуренції. Таким чином Управління поставило перед собою завдання пояснити складну тему «конкуренції» у простій та зрозумілій формі різними способами. Було опубліковане відео «Змова, не з нами! Як викривають художників-шахраїв», у якому президент Федерального управління картелів Андреас Мундт пояснює, що робить картелі такими небезпечними і як вони викривають шахраїв [9].

Цікавим прикладом пропаганди конкуренції є приклад просвітницької діяльності Управління сумлінної торгівлі Великобританії (OFT). Управління оприлюднило на сайті «YouTube» 14-хвилинний фільм під назвою «Зрозуміти закон про конкуренцію» [10], який складається з 10 частин та включає пояснення, чому потрібна конкуренція, які її переваги і які санкції в разі порушення правил конкуренції; що таке картель, заборонені угоди та зловживання монопольним становищем тощо.

Цінним є також досвід Польщі. Було опубліковано «Практичний гід для підприємців з нового Регламенту та Основних Принципів конкуренції». У ньому фахівці зрозуміло висвітлюють норми польського антимонопольного законодавства, а також межі відповідальності та покарання підприємців за їх порушення. Крім того, спеціалізована «Збірка документів по програмі» була розроблена та надіслана 500 найбільшим підприємствам Польщі. Для

підприємців і споживачів створено спеціальний номер гарячої лінії антимонопольного відомства, за допомогою якого вони можуть отримати консультації фахівців антимонопольного відомства щодо будь-яких питань, пов'язаних із захистом конкуренції, отримати роз'яснення щодо законів про конкуренцію та поскаржитися на дії або бездіяльність відповідальних осіб і державних службовців. Спеціальний відеоролик про роль конкуренції було створено польським антимонопольним відомством і розміщено в Інтернеті на платформі «YouTube». Відповідні комікси створені та поширюються в навчальних закладах, щоб навчити учнів принципам конкуренції [7, с. 215].

Метою адвокатування конкуренції в Україні є підтримка, просування та сприяння конкуренції, а також підвищення свідомості суспільства щодо правильних відносин у конкурентному середовищі.

Прес-релізи, інтерв'ю зі ЗМІ, семінари для політиків, офіційні та неофіційні рекомендації іншим державним органам, участь у інших форумах, таких як суди або законодавчий процес, неформальні дискусії з регуляторами, дослідження відповідного ринку, консультаційні документи та звернення до неурядових організацій є кількома способами, якими антимонопольні відомства беруть участь у вирішенні справ. У світлі різноманітності інструментів адвокатування очевидно, що не існує єдиної ідеальної стратегії; натомість існує багато способів, якими конкурентні відомства можуть створити конкурентні переваги в сферах, які підлягають регулюванню [12, с. 28].

Забезпечуючи зворотний зв'язок між суспільством та конкурентними відомствами, адвокатування конкуренції допомагає зробити інформаційну діяльність конкурентних відомств більш прозорою [5, с. 135]. Центральний апарат Антимонопольного комітету України формує річні плани, які передбачають в першу чергу визначення пріоритетів діяльності АМКУ, відносячи до них формування та реалізацію конкурентної політики, адвокатування конкуренції, зміцнення інституційної спроможності АМКУ та інше [13].

Рекомендації є одним із найпоширеніших способів адвокатування конкуренції. Рекомендації – це матеріали, що мають вказівки та пропозиції для майбутніх дій компанії. Надання рекомендацій означає, що подальші дії компанії не повинні нашкодити конкуренції, окремим суб'єктам господарювання та споживачам. Близько п'ятдесяти відсотків розглядів заяв закінчуються саме наданням рекомендацій, адже цей інструмент дозволяє швидко ліквідувати ознаки порушення без тиску на підприємців [14]. В останні роки помітне загальне зменшення кількості наданих рекомендацій АМКУ (див. рис. 1).

Рис. 1. Динаміка наданих рекомендацій АМКУ, спрямованих на розвиток конкуренції, у 2019-2023 роках

Складено авторами на основі джерела [14]

На нашу думку, причиною зниження кількості наданих рекомендацій слугувала дієвість та успішність роботи, проведеної із метою втілення адвокатування конкуренції. Це означає, що підприємства дослуховуються до наданих рекомендацій, що є причиною суттєвого збільшення економічного ефекту.

Позитивним аспектом адвокатування в Україні стає все більша діджиталізація взаємодії відомства із суспільством. Необхідність використання новітніх технологій у цифровій сфері стають все більш актуальними в умовах євроінтеграції. Для ефективного донесення інформації до аудиторії сайти державних органів влади повинні бути модернізовані, щоб

якісно та зручним способом надавати актуальну інформацію. Це сприяло тому, що у вересні 2019 року було створено новий сайт Антимонопольного комітету України та запуснені нові сайти міжобласних територіальних відділень. На офіційному сайті Антимонопольного комітету України з кожним роком зростає також кількість інформаційних матеріалів, у 2023 році було опубліковано 930 новин [14].

Одним із способів АМКУ при взаємодії з громадськістю є співпраця із засобами масової інформації (див. рис. 2).

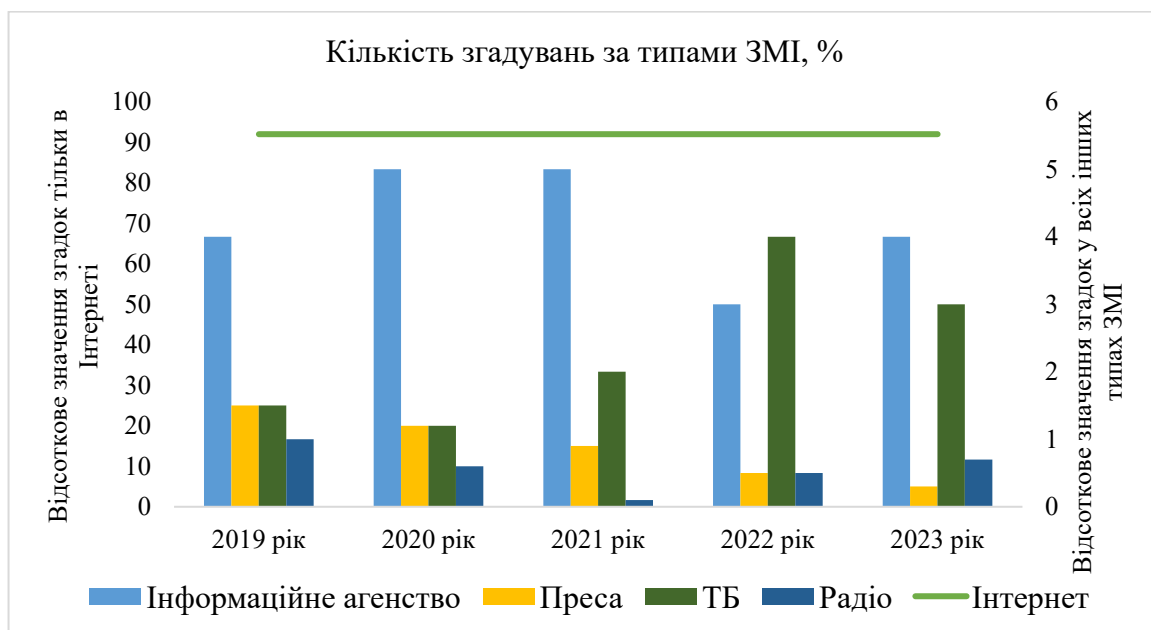

Рис. 2. Динаміка кількості згадувань діяльності АМКУ за типами ЗМІ у 2019-2023 роках
Складено авторами на основі джерела [14]

Аналізуючи динаміку кількості згадувань про роботу Комітету в медіа, можна помітити значний її спад (див. рис. 3). Причиною цього є досить успішна та постійна присутність Комітету на власному сайті та сторінках у соціальних мережах, що забезпечує максимально повне та оперативне інформування суб'єктів господарювання, органів влади та громадськості про діяльність АМКУ.

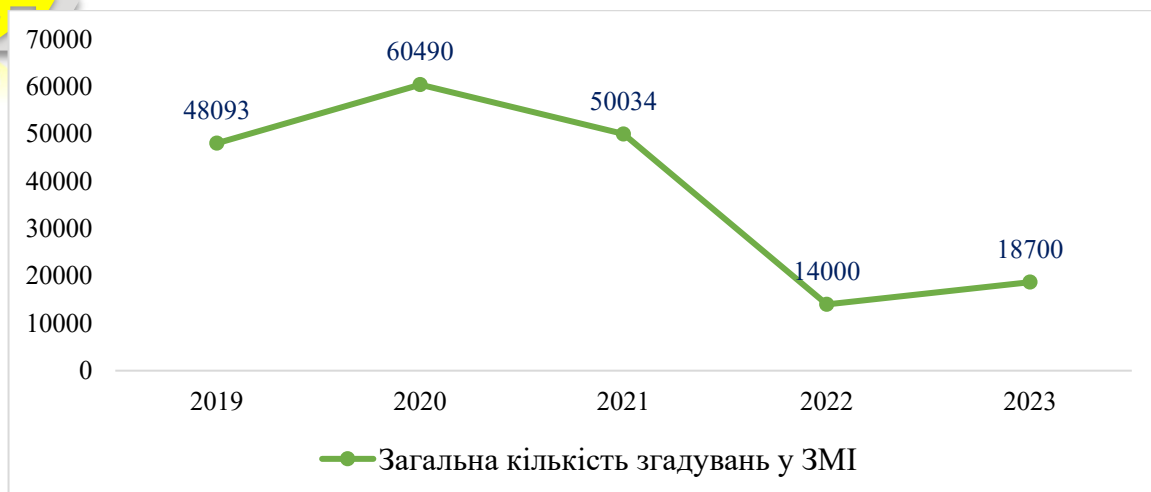

Рис. 3. Динаміка загальної кількості згадувань діяльності АМКУ у ЗМІ у 2019-2023 роках
Складено авторами на основі джерела [14]

Основною платформою для публікацій інформаційних матеріалів, окрім офіційного сайту АМКУ, є соціальна мережа «Facebook», яка користується неабиякою популярністю (див. рис. 4), що сприяє просвітницькій діяльності серед більшої кількості суспільства.

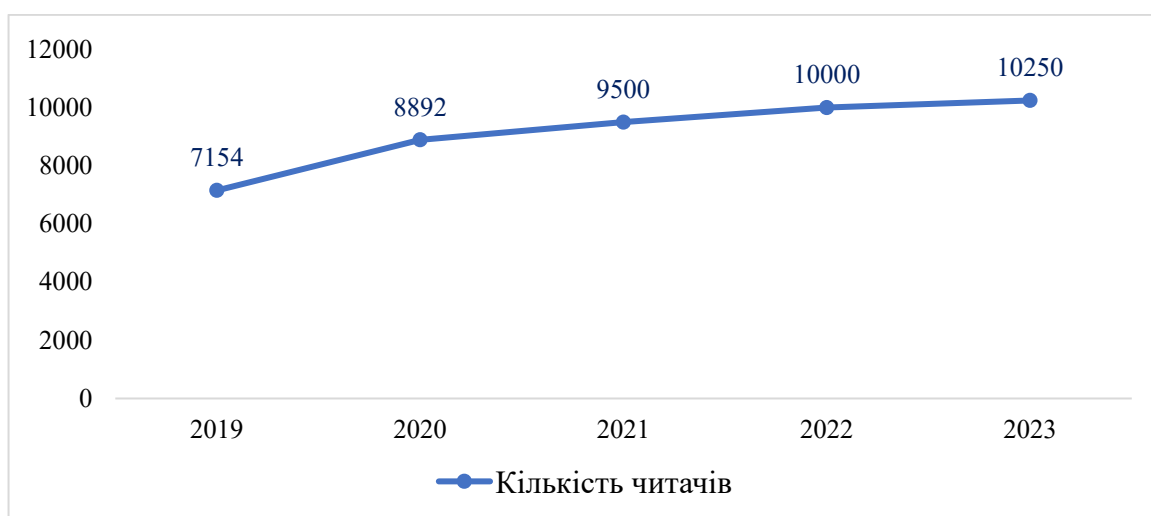

Рис. 4. Динаміка кількості читачів у соціальній мережі «Facebook»
Складено авторами на основі джерела [14]

У 2023 році системно проводилася діяльність Комітету у сфері просування інформації про важливість реалізації реформи конкурентного законодавства та міжнародної співпраці, забезпечена медійна підтримка 17 семінарів щодо державної допомоги та конкуренції [14].

Згадана діяльність АМКУ відіграє важливу комунікативну функцію, бо створює швидкий та безперервний зв'язок із широкою аудиторією зацікавлених сторін: учасниками ринків, органами влади, юридичною спільнотою та громадянами.

Висновки. В Україні вкрай необхідно розвивати адвокатування конкуренції, тому що це важливий механізм захисту економічної конкуренції та боротьби з асиметрією інформації на ринку. Розробка та реалізація конкурентної політики мусить перебувати у центрі уваги державних органів, які займаються врегулюванням соціально-економічного розвитку країни. Доцільно було б залучати і недержавні організації, такі як галузеві об'єднання підприємців, громадські організації, засоби масової інформації, навчальні заклади. Необхідно вивчати та враховувати міжнародний досвід у сфері адвокатування конкуренції, що дозволить обрати найефективніші інструменти та способи діяльності, враховуючи вітчизняні практики. Акцентувати просвітницьку діяльність національного відомства на молодшу вікову групу суспільства, як це активно запроваджують антимонопольні відомства країн, наведених у даній статті. Подальшими напрямками дослідження є розробка пропозиції організаційних заходів Антимонопольного комітету України у сфері адвокатування конкуренції. Необхідно чітко закріпити визначення та інструменти, що стосуються цієї сфери, розробити довгострокову стратегію реалізації адвокатування, що буде сприяти покращенню конкурентних відносин та значно підвищить рівень культури конкурентних відносин.

Список використаних джерел:

1. Advocacy and Competition policy. International Competition Network / Report prepared by the Advocacy Working Group. ICN's Conference: Italy, 2002. 115 p. URL: https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2018/09/AWG_AdvocacyReport2002.pdf
2. Уманців Ю. М., Золіна Д. О. Конкурентна політика держави за умов глобальних трансформацій. Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія «Економіка». 2020. Вип. 2. С. 52-61. doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2(56).52-61

3. Уманців Ю. М., Шкуропадська Д. Б. Інституційні детермінанти конкурентної політики на ринку фінансових послуг. Економіка України. 2022. № 11. С. 26-46. doi.org/10.15407/economyukr.2022.11.026

4. Михальчишин Н.Л. Адвокатування конкуренції: сутність та особливості мотивації. Причорноморські економічні студії. 2021. №68. С. 25–30. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.68-4>

5. Klymenko V. Contemporary trends and toolkit of competition advocacy. – Proceedings of the National Aviation University, 2013. 135-139 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/305860710_CONTEMPORARY_TRENDS_AND_TOOLKIT_OF_COMPETITION_ADVOCACY

6. Щербакова Т.А. Модифікація конкурентної політики за умови трансформації економічних відносин. Економіка України. 2016. № 4. С. 45–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_4_6

7. Клименко В., Лозова Г. Світовий досвід адвокатування конкуренції: уроки для України. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2013. №49.С.209-217.URL:

<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/6565>

8. Startseite.Bundeskartellamt.URL:

https://www.bundeskartellamt.de/DE/Home/home_node.html

9. Galileo. Geheime Absprachen, nicht mit uns! So werden Abzocker enttarnt | Galileo | ProSieben, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-WZMislHm8>

10. OFTcorporate. OFT Competition compliance film – June 2011, 2011. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ACA9vdlNqek>

11. UNCTAD, Guidelines for Implementing Competition Advocacy, Sofia Competition Forum. 36-37 p. URL: https://unctad.org/system/files/non-official-document/ccpb_SCF_AdvocacyGuidelines_en.pdf

12. Competition Advocacy Review, Case Studies on Regulated Sectors –
International Competition Network, URL:

https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2018/09/CPI_AdvocacyCaseStudiesRegulatedSectors2005.pdf

13. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.93
№3660-XII/ Верховна Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

14. Звіти Антимонопольного комітету України за 2019-2023 роки. URL:

<https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti>